

Panurgus banksianus

Storfibblebi

Steklar, Bin

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
B2b(ii,iii,iv)c(iv)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Hymenoptera (steklar), **Familj:** Andrenidae (grävbin), **Släkte:** *Panurgus* (fibblebin), **Art:** *Panurgus banksianus* - storfibblebi (Kirby, 1802) **Synonymer:** *Apis banksiana* Kirby, 1802

Kännetecken

Storfibblebi är en medelstor biart med en kroppslängd på 10–13 mm. Den relativt långsträckta och glest behårade kroppen ger ett påtagligt blankt intryck. Behåringen är helt svart med undantag av benen, särskilt tydligt på honans bakben. Dessa har roströda-brungula pollensamlingshår (scopa). Färgen kan dock vara svår att se när dessa är fulla med gult pollen. Hanen är i regel något större än honan och lätt att identifiera i fält på grund av det påfallande stora huvudet av ungefär samma bredd som mellankroppen. Den enda egentliga förväxlingsarten är småfibblebi *Panurgus calcaratus* som är klart mindre med en kroppslängd på 8–9 mm. Honan av småfibblebi har mörkbruna pollensamlingshår på bakbenen och så kort behåring på bakkroppens rygglåt 1–5 (längre på segment 6) att den är svår att ens upptäcka, medan honan av storfibblebi har gles men tydlig upprättstående behåring av ungefär samma längd på alla segment. Hanen av småfibblebi har ett utplattat, bakåtriktat utskott i mitten av bakläret, vilket saknas hos storfibblebi.

Utbredning och status

Arten är utbredd från Skåne till Värmland men har stora utbredningsluckor. Tyngdpunkterna ligger dels i sydöstra Götaland (Skåne, Småland, Öland), dels i Värmland. Däremot finns mycket få förekomster i norra Götaland och östra Svealand. Den är aldrig påträffad på Gotland. Inte heller finns fynd av arten från Finland, men däremot finns ett fåtal uppgifter från Oslo till Elverum inte långt från Värmlandsgränsen, samt från Rogaland i sydvästra spetsen av Norge. Utbredningen omfattar i övrigt Europa från Danmark, England och Spanien österut till Turkiet och Uralbergen. Arten har under de senare decennierna återetablerat sig på många håll där den tidigare fanns samt visat tecken på viss expansion norrut och österut. Nyfynden av arten i sydvästra Dalarna och Västerås-trakten är sannolikt exempel på denna spridning.

Ekologi

Storfibblebi förekommer på sandfält med uppbruten vegetation. Blomrika betesmarker med lågt betestryck och låggödslade fleråriga trädor på sand med sliten grässvål är typiska livsmiljöer. Sandiga bangårdar och vägområden, militära övningsfält med terrängkörning, skjutbanor, flygfält, idrottsanläggningar samt inaktiva delar av sandtäkter erbjuder också nödvändigt livsutrymme för arten. Bona ligger ofta i anslutning till stigar eller körvägar och hjulspår. De kan vara aggregerade i större eller mindre grupper, oftast på plan mark. Varje hona är solitär och gör sin egen bogång, till skillnad från vår andra *Panurgus*-art småfibblebi där flera honor kan använda samma boingång (dvs. kommunal strategi). Den första delen av bogången består av en ca 30 cm lång U-formad gång som åter går upp till markytan. Där grävningen startar bildas en stor hög av utgrävd sand (tumulus). Där gången når markytan igen bildas ingen sådan hög och denna används i fortsättningen av honan. Från den nedre delen av gången grävs sedan en lodrät gång med sidogångar som var och en avslutas med en yngelcell. Varje cell provianteras successivt med pollen, ett ägg läggs och boet försluts. Den utgrävda sanden packas i den första delen av gången som då blir en blindgång. Jordhögen vid det första hålet attraherar vissa boparasiter, till exempelflugor av släktena *Miltogramma* och *Metopia*. De luras att lägga ägg i blindgången och parasittrycket på storfibblebiet tros härigenom minska (Müster-Swendsen 1970).

Honan samlar pollen på fibblor av flera arter. Bland dessa är rotfibbla *Hypochaeris radicata*, bitterfibbla *Picris hieracioides*, storblommiga *Leontodon*- och *Hieracium*-arter, samt cikoria *Cichorium intybus* ofta besökta. Honor som samlat pollen på cikoria är lätta att lägga märke till i fält, eftersom de har vitt pollen på bakbenen, övriga fibblor ger gult pollen.

Flygtiden omfattar mitten av juni och hela juli månad och sträcker sig även in i augusti, särskilt under kalla och regniga somrar. Hanarna parningsflyger dels över boområden, dels på pollenväxterna i jakt på oparade honor. De övernattar regelbundet i blomkorgarna av de mer storblommiga arterna genom att böka sig ner mellan småblommorna i korgen och sedan låta sig omslutas av blombladen när dessa sluts på eftermiddagen eller vid mulet väder. De tycks på detta sätt försvinna för att plötsligt vara på plats i blommorna när de öppnar sig vid en solglimt eller tidigt på morgonen. Bona parasiteras av den värdspecifika boparasiten ölandsgökbi *Nomada similis*, som i Sverige under lång tid bara varit känd från Öland, men som visat sig ha några spridda populationer på fastlandet i Kalmar och Skåne län.

Hot

Gödsling och uppodling av sandfält innebär att artens livsmiljö försvinner. Skogsplantering av sandtäkter, hårdgörning av markvägar samt användning av bekämpningsmedel på gräsmarker innebär också habitatförlust. Upprepad klippning av fibblerika gräsmarker under juni-juli, exempelvis på marginalmarker såsom flygfält, ruffen på golfbanor och idrottsplaner, minskar drastiskt pollentillgången, vilket också alltför hårt betestryck gör. I vägmiljöer kan ofta den omfattande klippningen av slänter och vägkanter vid midsommar och framåt vara förödande för många vilda biarter. Arten är attraherad av så kallade gulskålar och längre fångstperioder med denna metod inom artens livsmiljö bör undvikas för att inte allvarligt skada populationen på platsen.

Åtgärder

På kända platser med boområden bör klippning av de rikare fibblebestånden undvikas från mitten av juni till slutet av juli, alternativt kan klippning alternera mellan delområden så att vissa klipps tidigt och hinner blomma om medan andra klipps senare. Gräsmarker med storblommiga fibblor bör inte gödslas, detta gäller i hög grad nyanlagda vägsränor som ofta sås med olika gräsblandningar tillsammans med näringsrik jord. Fröblandningar med lågväxande örter med pålrot (rotfibbla, käringtand, getvåpling m.fl.) och sådana som är mattbildande (gråfibbla m.fl.) armerar sanden och motverkar erosion och återkommande kostsam klippning.

Naturvård

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

- Amiet, F., Herrmann, M., Müller A. & Neumeyer, R. 2010. *Fauna Helvetica* 26. *Apidae* 6. *Andrena*, *Melitturga*, *Panurginus*, *Panurgus*. Centre Suisse de cartographie de la faune. Schweizerische Entomologische Gesellschaft.
- Berglind, S.-Å. 2006. *Inventering och övervakning av fibblebin m. fl. insekter i sandiga jordbruksbygder i Värmlands län 2005. En pilotstudie*. Miljöavdelningen länsstyrelsen i Värmland: Rapport nr 2006:32.
- Calabuig, I. & Madsen, H.B. 2009. Kommenteret checkliste over Danmarks bier - Del 2: Andrenidae (Hymenoptera, Apoidea). *Entomologiske Meddelelser* 77: 83-113.
- Edwards, R. & Roy, H. (ed.) 2009. *Provisional Atlas of the Aculeate Hymenoptera in Great Britain and Ireland: Part 7*. Huntingdon: Biological Records Centre.
- Karlsson, T., Larsson, K. & Björklund, J-O. 2011. *Åtgärdsprogram för vildbin och småffäriar på torräng 2011-2016*. Rapport 6441, maj 2011. Naturvårdsverket.
- Münster-Swendsen, M. 1970. The nesting behaviour of the Bee *Panurgus banksianus* Kirby (Hymenoptera, Andrenidae, Panurginae). *Entomologica Scandinavica* 1: 93-101.
- Schmid-Egger C. & Scheuchl E. 1997. *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wildbienen Deutschlands und Österreichs unter Berücksichtigung der Arten der Schweiz III: Andrenidae*. Velden.
- Stenmark, M. 2012. *Gaddsteklar på Öland, riktad inventering av gaddsteklar i sex naturområden*. Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Tengö, J., Eriksson, J., Borg-Karlsson, A-K., Smith, B.H. & Dobson, H. 1988. Mate-locating strategies and multimodal communication in male mating behavior of *Panurgus banksianus* and *P. calcaratus* (Apoidea, Andrenidae). *Journal of the Kansas Entomological Society* 61(14): 388-395.
- Westrich, P. 1990. *Die Bienen Baden-Württembergs I-II*. Andra upplagan. Ulmer, Stuttgart.

Författare

Björn Cederberg 2015.